5. Orgánům exekučním přikázána jest ještě celá řada jiných úkonů exekučních; tak jmenovitě výkon a vedení dražby věcí movitých, vydání stržených prodejem peněz, a to — je-li přítomen jen jediný věřitel, — tomuto; dále mají orgánové výkonní právo přijímati peněžité pohledávky, předsebráti presentaci (směnečnou), vyzdvihnouti protest, notifikaci a jiná jednání k zachování a provedení práv směnečných a podobných papírů cenných (§ 297), a též mohou převzíti předmět plnění, záleží-li ve věcech tělesných (§ 327), dále odejmouti určité movité věci z detence dlužníkovi (§ 346), zatknouti jej (§ 360), provésti prozatímná opatření soudem nařízená atd. Tam, kde zřízeni jsou orgánové výkonní, zmocněni jsou vložiti uzavírku, zapečetění a soupis (inventuru), jakož i dobrovolnou dražbu věcí movitých (§ 337 jedn. ř.).

IV. Dohled a kontrola.

Jestliže orgán výkonný neprovedl určitý úkon exekuční dle daného příkazu, má soud exekuční z úřední povinnosti uděliti jemu příslušné pokyny, aby poklesek učiněný odstraněn byl nebo aby jinak správný výkon exekučních úkonů zabezpečen byl (§ 61).

Úřady zemské (státní, politické).

I. Dějinný vývoj.

Tu dlužno rozeznávati 4 periody:

1. Od vídeňského kongressu 1815 až ku organisaci státní správy r. 1849 stálo pod »společnou dvorní kanceláří« jakožto ústředním úřadem politické správy 10 politických vlád zemských: 8 gubernií (pro Čechy, Moravu, Štyrsko, společné pro Korutany a Krajinu, pro Přímoří, společné pro Halič a Bukovinu, pro Dalmatii, společné pro Tyroly a Vorarlberk) a 2 zemské vlády (pro Dolní Rakousy a společná pro Horní Rakousy a Solnohrady). Ku kompetenci těchto zemských úřadů náležely politické výkony zemské správy, pokud nebyly přikázány jiným úřadům. Zemským úřadům podřízeny byly úřady krajské, a těmto zase vrchnosti a městské magistráty.

2. Na základě zřízení ze dne 26. června 1849 zřízena byla místodržitelstva jakožto politické zemské úřady a podřízena ministerstvům. Jim podrobeny byly (ve většině zemí zřízené) krajské vlády, těmto pak okresní hejtmanství.

3. Císařským výnosem ze dne 31. prosince 1851 odděleno bylo vykonávání pravomocnosti od správy při sborových soudech všech instancí; naproti tomu bylo však ponecháno sloučení se správou při soudech pojedinných I. stolice. Na to byly nejv. rozhodnutím ze dne 14. září 1852 prohlášeným v nař. ze dne 19. ledna 1853, zřízeny jako politické zemské úřady: místodržitelství v Praze, ve Vídni, Linci, Hradci, Innomostí, Brně, Lvově, Terstu a Zadru, dále zemské vlády v Celovci, Lublani, Solnohradě, Opavě, Černovicích a Krakově. V čelo zemské správy postaveni byli místodržitelé jakožto představení místodržitelství a zemští přednostové jakožto představení zemských vlád. Těmto politickým úřadům přikázány byly všeobecné záležitosti politické správy, dále záležitosti kultu a vyučování se týkající, pak obchodní, živnostenské, zemědělské a stavební záležitosti. V zemích, pro které zřízena byla místodržitelství, provedeno bylo rozdělení na kraje, rovněž v západní Haliči, kde byla zemská vláda se sídlem v Krakově. Politická správa v krajích svěřena byla úřadům krajským; tyto rozhodovaly v první stolici o záležitostech jim svěřených, dohlížely k úřadům

podřízeným, ve věcech naléhavých a záležitostech zemědělství se týkajících rozhodovaly v druhé instanci, z čehož zachován byl rekurs k místodržitelství, a doručovaly tomuto stížnosti též v jiných záležitostech proti rozhodnutím nižších úřadů vznesené. V letech 1860—65 byly krajské úřady v jednotlivých zemích zrušeny. Záležitosti jim svěřené přeneseny byly dílem na místodržitelství dílem na úřady okresní.

4. Státní základní zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 144 ř. z. a soudní moci vyslovuje ve čl. 14 oddělení právomocnosti od správy ve všech instancích. Nový řád správy politické vydán byl zákonem ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. o zařízení politických úřadů správních v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. V čele politické správy stojí správcové zemí. Pod jich řízením obstarávány jsou záležitosti politické správy politickými úřady zemskými, okresními hejtmanstvími a úřady obecními v obcích s vlastním zřízením. Jako zemské úřady politické zřízeno jest 9 místodržitelství a 5 zemských vlád, a to místodržitelství: v Praze pro Čechy, v Zadru pro Dalmacii, ve Lvově pro Halič, ve Vídni pro Dolní Rakousy, v Linci pro Horní Rakousy, v Hradci pro Štyrsko, v Brně pro Moravu, v Innomostí pro Tyroly a Vorarlberk, v Terstu pro Terst, Gorici, Gradisko a Istrii; zemské vlády: v Solnohradě pro Solnohrady, v Celovci pro Korutany, v Lublani pro Krajinu, v Opavě pro Slezsko, v Černovicích pro Bukovinu.

II. Obor působnosti místodržitelství a zemských vlád.

Dle citovaného zák. ze dne 19. května 1868 patří do oboru správy politické především všechny záležitosti zemské, které v nejvyšší instanci spadají do oboru ministerstev vnitra, kultu a vyučování, zemské obrany a veřejné bezpečnosti, jakož i orby, a působnost politických úřadů zemských před tímto zákonem stávajících přikázána jest nyní místodržitelstvím a zemským vládám (§§ 3 a 8). Zůstaly tedy předpisy o organisaci dne 19. ledna 1853 vydané v platnosti též pro nově zřízená místodržitelství a zemské vlády, tak že příslušnost jejich řídí se těmito předpisy a zákony později vydanými. Náleží tedy zvláště k působnosti těchto zemských úřadů:

1. Vydávati zemský zákonník (§ 27 předp. organ.);

2. rozhodovati o přisvojování si šlechtictví a titulů (§ 30 cit. z.);

3. pořádati sbírky pro poškozené živelními pohromami (§ 31 cit. z.);

4. povolovati peněžité odměny za zachránění života, jakož udělovati vyznamenání při nebezpečích povodně, ohně a j. (§ 32 cit. z.);

5. propůjčovati státní občanství (nař. ze dne 27. října 1859 č. 196 ř. z.);

6. povolovati změny jmen osob nešlechtických (nař. ze dne 23. října 1859);

7. pečovati o nadace (§ 35 před. org.);

8. činiti opatření v záležitostech kultu;

9. udělovati dispense od překážek manželství (§ 86 o. o. z.), jakož i povolovati uzavření manželství per procurationem (§ 76 tamtéž);

10. upravovati matriky;

11. v lesnictví: povolovati dělení lesů obecních, stanoviti, pro které lesy mají zřízeni býti lesníci, povolovati lesní pastvu, prochází-li více okresy (lesní zák. ze dne 3. prosince 1852 č. 250 ř. z., §§ 21,22, 26);

12. činiti opatření proti dobytčím morům;

13. v záležitostech živnostenských (§ 142 živ. ř.): dávati svolení k živnostem tiskovým, půjčovnám knih, živnostem stavitelským, podnikům dopravním, které se týkají více okresů, a k podnikům pro dopravu osob, které se provádí na poštovních silnicích s výměnou koní, dále povolovati výrobu a prodej třaskavin (zák. ze dne 27. května 1885 č. 134 ř. z.), udělovati obchodní jednatelství, povolovati sprostředkování obchodů a stvrzovati jmenované obchodní dohodce (makléře) (zák. ze dne 4. dubna 1875 č. 68 ř. z.);

14. rozhodovati v záležitostech společností výdělkových a hospodářských, jmenovitě je rozpouštěti (zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z.), právě jako

15. dohlížeti a rozpouštěti spolky k výdělku směřující (zák. ze dne 6. listopadu 1865);

16. ve věcech železničních: zkoušeti projekty drah, a zvláště vynášeti nálezy vyvlastňovací (zák. ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z.);

17. v záležitostech spolkových: stvrzovati předložené stanovy, zapovídati tvoření se spolků s tendencí protizákonnou a spolky takové zrušovati (§§ 6, 9, 25 spolk. zák. ze dne 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z.);

18. činiti opatření ve zdravotnictví, povolovati zřizování soukromých ústavů léčebných a lékáren;

19. v záležitostech obecních: svolovati ku změnám hranic obce, schvalovati rozloučení neb sloučení místních obcí, povolovati změnu jmen míst, rozpustiti obecní výbor, sesaditi členy představenstva obce v mezích ustanovení řádů obecních.

Kromě toho jsou zemské úřady instancí odvolací, rozhodující ve druhé instanci o všech záležitostech, o kterých rozhodovaly politické okresní úřady i instanci první, zvláště v záležitostech živnostenských (§ 142 al. 1 živ. ř.), ve věcech týkajících se ochrany vzorků a privilegií, jde-li o osobování výsady aneb zasahání do práva ke vzorku (§ 19 zák. o ochraně vzorků), ve věcech lesnictví se týkajících proti rozhodnutím a nálezům trestním nižších instancí a j. v.

III. Pravomoc místodržitelů a zemských předností.

Místodržitelům a zemským přednostům náleží jakožto představeným politické správy říditi tuto státní správu, oni jsou odpovědnými z úřadování svého, jakož i z úřadování zemských politických úřadů jim podřízených (zák. ze dne 19. května 1868 č. 44 ř. z. § 8), a nejsou tudíž vázáni nálezy těchto úřadů. Kromě toho zastupují zeměpána při slavnostních příležitostech, zastupují vládu vůči autonomnímu zastupitelstvu země, obstarávají záležitosti, které jim svěřeny byly k osobnímu projednání od mocnáře neb od ministerstev, pořádají vypisování voleb do sněmu zemského a říšského a vyřizují záležitosti předsednické.

Úřady živnostenské viz Živnosti.

Úředníci a jednatelé celní.

I. Úředníci celní.

Úřednictvo celní povoláno jest vybírati poplatky celní a prováděti řízení celní; náležejí pak k němu vrchní úředníci správní a kontrolní, a úřednictvo výkonné, jež opatřuje vlastně úřední úkony úřadu celního; u vrchních úřadů I. třídy (ve Vídni, v Praze a v Terstu) jest ředitelem vrchní finanční rada (VI. třída hodnostní) a jakožto vrchní správní úředník